

Universitetet
i Stavanger

KANDIDAT: MARKUS TVEIT
VEILEDER: JONAS FOSSLI GJERSØ

Opplysningstidsfilosofers påvirkning på menneskerettigheter med «Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen du 1789» som utgangspunkt.

Bacheloroppgave, 2024
Bachelorstudium i Historie
Institutt for kultur- og språkvitenskap
Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora

Ord: 6805

Tittel og Innholdsfortegnelse

Opplysningstidsfilosofers påvirkning på menneskerettigheter med «Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen du 1789» som utgangspunkt.

1.0 Innledning	3
2.0 Kilder	4
3.0 Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789	4
4.0 Sentrale Opplysningstenkere	5
4.1 John Locke	6
4.2 Montesquieu	7
4.3 Jean Jacques Rousseau	8
5.0 Litteraturgjennomgang	8
5.1 “The influence of eighteenth-century ideas on the French Revolution”	9
5.2 “The French Revolution and the Legacy of the Philosophes”	12
5.3 “The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American. Constitutional Development”	14
5.4 “Enlightenment and Revolution”	16
5.5 “Enlightenment Rights Talk”	17
6.0 Oppsummering og konklusjon	20
7.0 Bibliografi	23

1.0 Innledning

Oppgaven vil handle om og drøfte rundt temaet, i hvor stor grad opplysningstidens filosofer la grunnlag og påvirket prosessen mot den franske menneskerettighetserklæringen i 1789. Erklæringen er på også kjent som «*Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789*» da den ble skrevet på fransk. Rettighetserklæringen er en naturlig avgrensning for oppgaven da den kan sies å være et vendepunkt i menneskerettighetshistorie ettersom den ennå er gjeldende i Frankrike. Oppgaven kommer først til å gjøre kort rede for erklæringen og noen av de mest fremtredende filosofer som kommer til å bli nevnt gjennom hele oppgaven. Filosofene som ofte kommer frem er Jean-Jacques Rousseau, John Locke og Montesquieu. Dette er likevel bare en brøkdel av filosofene under opplysningstiden. Likevel vil det være relevant å gjøre rede for disse før man tar for seg sekundærlitteraturen.

Hoveddelen blir som sagt å se på sekundærlitteraturen rundt emnet og de ulike synspunktene. Jeg kommer til å gjøre rede for litteraturen i kronologisk rekkefølge. Det er også mulig å gå igjennom litteraturen i tematisk rekkefølge, men oppgaven inneholder mange ulike temaer og vinklinger så det er vurdert som om det ville krevd en større oppgave. Hoveddelen vil inneholde mange ulike temaer og vinklinger på hvordan man kan argumenter for og imot relevansen til filosofene opp mot erklæringen i 1789. Å navigere gjennom alle synspunktene med tanke på den store mengden vil bli en utfordring på oppgaven. Filosofer fra opplysningstiden ble nok som andre virker påvirket av generasjonen før dem og man kan sikkert lete og finne spor langt bak i tid når man ser på utviklingen av menneskerettigheter. Denne oppgaven vil i stor grad begrenses til filosofer mellom fra midten av 1600-tallet og frem til den franske revolusjonen i 1789.

Til slutt kommer det en konklusjon der oppgaven oppsummeres og det drøftes litt rundt problemstillingen. En fare for oppgaven er at finnes veldig mye litteratur og konklusjoner rundt emnet. Som sagt er temaene også mange så hvordan man skal vektlegge de ulike synspunktene blir utfordrende, nærmest umulig. Det er også en forhåndsforventning at det vil finnes mange sammenhenger mellom filosofene og erklæringen i 1789. Det blir også en utfordring for oppgaven å kunne frigi seg fra forhåndsforventningene og bruke de empiriske data sekundærlitteraturen avslører for å gi innhold til problemstillingen.

2.0 Kilder

Oppgaven inneholder primærkilder som John Locke`s «*The Second Treatise of Civil Government*» og Montesquieu`s «*Spirit of laws*» Dette er verk som ofte går igjen i sekundærlitteraturen og som vil bli relevante senere i oppgaven.

Den størst delen av oppgaven blir redegjøringen for sekundærlitteraturen rundt emnet. Det vil ikke være mulig å komme med et resultatsvar eller målingsresultat når jeg skal drøfte rundt problemstillingen. Det er ikke mulig ettersom historiefaget skiller seg ut fra de fleste andre akademiske fag der hypoteser er vanskelige på å bevise gjennom eksperimenter og andre metoder. Oppgaven vil likevel prøve å skaffe et bredere kunnskapsnivå rundt emnet som legger grunnlag for den siste delen. Utgivelser som Rett R. Ludwikowski`s “*The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American Constitutional Development*”, Henri Peyre`s “*The influence of eighteenth-century ideas on the French revolution*” og Dan Edelstein “*Enlightenment Rights Talk*” er noen av de mest omfattende forskningsartiklene som er brukt i oppgaven. Det er også brukt andre forskningsartikler for å få et bredere perspektiv rundt problemstillingen til oppgaven.

Det vil nok åpenbart vil det finnes motargumenter mot filosofienes rolle i utviklingen av erklæringen. Det på grunn av at historie og samfunnsutvikling er så komplekst at det vil være umulig å svare på med sterk absolutthet. Målet med oppgaven er likevel ikke å finne et bastant svar til problemstillingen, men mer et forsøk på å legge frem tankene rundt emnet.

3.0 Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789

I oppgaven vil erklæringen bli referert til på norsk og ikke på originalspråket fransk. I august i 1789 fikk den franske nasjonalforsamlingen som oppgave å utrede en ny konstitusjon som skulle inneholde en rettighetserklæring.¹ Erklæringen er ennå en aktiv del av den franske konstitusjonen. Hva som sendte Frankrike inn i en revolusjon som blant annet resulterte i erklæringen er nok mange og forskningsmiljøer rundt omkring vil nok sikkert ikke bli enige rundt dette spørsmålet.

¹ Warman 2016: 11

Denne oppgaven vil prøve å bruke rettighetserklæringen som utgangspunkt, men det er vanskelig å skille erklæringen fra revolusjonen. Uten videre drøfting vil det ikke være banebrytende å argumentere for at erklæringen ville ikke blitt produsert i 1789 uten revolusjonen. Det på grunn av erklæringen står i så sterk kontrast med monarkiske og føydale tankesettet som preget Frankrike i århundrer før revolusjonen.

Nasjonalforsamlingen mente at ignoranse og neglisjering av menneskerettigheter er hovedgrunnen til samfunnselendighet og korrupsjon. Derfor produserte de en rettighetserklæring som skulle minne alle på sine rettigheter og plikter ovenfor alle i samfunnet.² Hvor stor grad erklæringen ble overholdt ovenfor borgerne og oppfølgingen av rettighetene i tiden etter 1789 kan diskuteres. Likevel kan man si at erklæringens var et forsøk å oppnå bedre rettigheter for alle. Hvis man ser på dagens Frankrike kan vi si at erklæringen var en start på en positiv utvikling innenfor de franske borgerrettigheter.

4.0 Sentrale opplysningstenkere

Opplysningstiden var en selvbevisst intellektuell bevegelse på 1700-tallet som førte til på denne tiden radikale tanker og meninger.³ Filosofene diskuterte og gav ut verk i mange ulike emner som førte til endring i blant annet politikk og kultur. Selv om vi kaller opplysningstiden en egen bevegelse betyr ikke det at de var enige om alt.⁴ Ettersom det var uendelig med temaer å diskutere med ulike vinklinger og ikke minst metoder for å begrunne sine tanker og ideer. Opplysningstidens tenkere var mer opptatt av forskning enn tidligere filosofer og John Locke som brukte metoder fra naturlovens forskere til å forske på sosialvitenskap.⁵ Man kan likevel si at denne bevegelsen hadde noen felles verdier som fornuft, religiøs toleranse, progresjon, frihet og skeptiske mot tradisjoner og normer som samfunnet på denne tiden bar preg av.⁶

² Warman 2016: 11

³ Wiesner-Hanks 2013:367

⁴ Wiesner-Hanks 2013:367

⁵ Wiesner-Hanks 2013:367

⁶ Wiesner-Hanks 2013:367

4.1 John Locke

John Locke var en engelsk filosof, pedagog og lege på 1600-tallet som ga ut flere filosofiske verk. Hans verk blir sett på som klassikere innenfor politisk teori og “*The Second Treatise of Civil Guvornement*” blir kalt liberalismens bibel.⁷ Lockes påvirkning på revolusjonene i Amerika og Frankrike blir sett på som ubestridte og hvis man går igjennom artiklene fra rettighetserklæringen fra 1789 er det ikke vanskelig å finne likheter til Locke’s verk.⁸

I borger og statsmakt, som er en oversettelse av “*The Second Treatise of Civil Government*” skriver Locke at mennesket blir født til å bestemme over sine egne handlinger, eiendom og person. Locke mener mennesket er likestilt ved fødsel og kan bare begrenses av naturens lover. Han skriver om det ikke finnes noe rangering over mennesker og begrunner med fornuft at alle skapninger av samme art er født med lik rett til naturens goder.⁹

Staten har det største ansvaret overfor mennesker tilgang til frihet og rettigheter ifølge Locke. Dette i hovedsak gjennom å verne om den private eiendomsretten til borgerne og respektere naturtilstanden som fri og likestilt.

Dette kan bare gjøres gjennom lover og styring fra staten og derfor er det viktig at de som styrer ikke glemmer og opprettholder disse rettighetene mener Locke.¹⁰

Det er nok tydelig at tankene til Locke kan sterkt knyttes til de 17 artiklene når man ser på ordene som er brukt i artiklene. I erklæringen finner man begreper som frihet og religionsfrihet som Locke var opptatt av og skrev om i sine verk. Dette er også bare noen få av mange likheter man kan finne, men å redegjøre for alle er ikke nødvendig for oppgaven. Det blir nok uansett en for enkel analyse å argumentere for at erklæringen var basert på Lockes tanker om sivile rettigheter. Selv om man kan finne likheter i ord og setninger kreves det mer undersøkelse for å trekke en slik konklusjon.

⁷ Skirbekk/Gilje 2007: 222

⁸ Skirbekk/Gilje 2007: 222

⁹ Locke 1947: 25

¹⁰ Skirbekk/Gilje 2007: 230

4.2 Montesquieu

Montesquieu var en fransk filosof på som på første halvdel av 1700-tallet skrev om demokratiske ideer som man kan finne i store deler av verden i dag. Han introduserte tanker som separasjon av makt i samfunnet. Han argumenterte for at makten skulle bli fordelt over ulike organer innenfor regjerende styre. Han mente at man skulle skille mellom lovgivende, utøvende og rettslig makt da det vil tjene borgerrettighetene i større grad.¹¹ Denne ideen ble spredd gjennom blant annet "*The Spirit of Laws*" som han skrev på 1740-tallet.

I "*The Spirit of Laws*" presenterer Montesquieu en ferdig vitenskapelig modell som han utviklet gjennom empiriske studier av styresett gjennom historien.¹² Mange historikere mener utgivelsen er den mest innflytelsesrike opplysningstidverket som er blitt publisert.¹³ Gjennom vitenskapelige metoder som blant annet eksperiment og observasjon mente Montesquieu at et samfunn trenger lover for å oppnå frihet og rettigheter for borgerne.

Her kommer også prinsippet om en tredeling av makt var viktig for å oppnå frihet og opprettholdelse av rettigheter til folket. Tankene fra Montesquieu formet den amerikanske uavhengighetserklæringen. I gjennomgangen av sekundærlitteraturen nevnes Montesquieu ofte når det diskuteres rundt spørsmålet hvordan Montesquieu kan ha påvirket den franske erklæringen. Det skal legges til at tanker om maktfordeling ikke egenhendig stammer fra Montesquieu da vi kan finne teorier på dette helt tilbake i antikken.¹⁴

I "*The Spirit of Laws*" skriver Montesquieu at alle er styrt av flere sett med lover som naturlover og guddommelige lover. Han mener også det finnes noe som han kaller nasjonslover som kan anses som globale lover der nasjonene kan kalles innbyggerne.¹⁵ Dette kan kobles opp mot erklæringen i 1789 ettersom den var også ment av franskmennene for å være globale rettigheter.¹⁶ Nasjonalforsamlingen bruker ikke ordet franskmenn i artiklene som kan underbygge påstanden om at lovene skulle være globale og ønske om å prege samfunn utenfor Frankrikes grenser.

¹¹ Skirbekk/Gilje 2007: 267

¹² Wiesner-Hanks 2013: 384

¹³ Wiesner-Hanks 2013: 384

¹⁴ Skirbekk/Gilje 2007: 267

¹⁵ Montesquieu 1892:144

¹⁶ Ludwikowski 1990: 451

4.3 Jean-Jacques Rousseau

Rousseau var en sveitsisk filosof på 1700-tallet som rundt 1740 flytter til Frankrike og kommer i kontakt med andre opplysningsfilosofier som Voltaire.¹⁷ Rousseau var kjent for å ha kritisert ideer fra opplysningstiden som fornuftsbegrepet og fremskrittsoptimismen som kom til livet i denne perioden. Likevel er ikke Rousseau en motsetning til opplysningsfilosofene, men det kan sies han hadde en annen vinkling på de samme idealene som kjennetegnet opplysningsfilosofene. Der flere filosofer satte søkelys på individet og egeninteresse var Rousseau mer opptatt av felleskap og allmennvilje.¹⁸

Rousseau mener allmennviljen i et samfunn alltid har rett som peker mot en demokratisk tankegang der folkets røst skal legge føringen for hvem som skal representere folket i de styrende organene¹⁹ Rousseau som vi kommer tilbake til i oppgaven levde også tett opp mot revolusjonen og erklæringen som gjør hans tanker meget relevante for oppgaven. Rousseau bodde i Paris som var fødestedet for erklæringen som gjør det interessant å lete etter bindinger mellom Rousseau og hovedaktørene i den kaotiske perioden den franske revolusjonen skulle utspille seg til å bli.

5.0 Litteraturgjennomgang

Det er nok tydelig at man kan finne likheter i erklæringen og til tanker fra filosofenes verk hvis man prøver på det. Men det presiseres igjen at ord og setninger i artiklene kan ikke bevise for eksempel John Lockes påvirkningskraft på erklæringen. En kjent historiografisk problemstilling er at historien kan ofte leses baklengs og dermed trekke enkle konklusjoner på hvordan historien utviklet seg på. Årsaker og konsekvenser er spesielt vanskelig innenfor historiefaget å finne konklusjoner på da de sjelden kan bevises slik matematiske regnestykker kan.

Som nevnt tidligere er oppgaven sin hoveddel å se på sekundærlitteraturen rundt problemstillingen. Omfanget av sekundærlitteratur rundt emnet er stort. Den franske revolusjonen kan sies å trekke mye oppmerksomhet og man kan finne et hav av artikler som

¹⁷ Skirbekk/Gilje 2007: 271

¹⁸ Skirbekk/Gilje 2007: 271

¹⁹ Skirbekk/Gilje 2007: 273

har studert denne perioden. En av utfordringene til oppgaven blir å holde seg til temaet, men det kan som sagt bli en tøff oppgave da fenomenet revolusjonen og erklæringen kan mest sannsynlig sies å leve i en historisk symbiose av hverandre. Det må igjen presiseres at det ikke vil være mulig å gi et bastant svar på problemstillingen. Om man hadde gjennomgått all relevant litteratur rundt emnet vil det være umulig for en bacheloroppgave å bevise en konklusjon på grunn av kompleksiteten rundt temaet. Men uansett vil neste del av oppgaven prøve å analysere tankene rundt spørsmålet i kronologisk gjennomgang.

5.1 «The influence of eighteenth-century ideas on the French revolution» (1949)

Henri Peyre sin utgivelse er en omfattende artikkel rundt emnet og tar for seg flere temaer rundt problemstillingen min. Han starter med å presisere at det er ikke noe som skiller studenter har hatt mer en temaet om filosofers sammenheng med menneskerettighetsutviklingen. Det bekrefter det som skrevet i innledningen at målet er ikke å finne en endelig konklusjon på problemstillingen, men undersøke dypere de ulike temaer og argumenter som omhandler problemstillingen.

Peyre har en interessant vinkel i sin artikkel, som tidligere nevnt, om hvordan historie ofte kan leses baklengs og at tankene til Montesquieu og Locke neppe var særlig utbredt blant folket i Frankrike før revolusjonen og erklæringen i 1789.²⁰ Han argumenterer med at lesing av de intellektuelle verkene ikke kan gis stor relevans til påvirkningen filosofene hadde av innflytelse på den franske samfunn. Han argumenter med at omfanget av franskmenn som hadde lest og blitt direkte påvirket av for eksempel Montesquieu`s «*Spirit of Laws*» ikke kan være mange. At Parisere i 1789 hadde lest «*Enclypedie*»²¹ og dermed sterkt påvirket av dens opplysningsideer virket naivt og presiserer at det var de færreste i samfunnet som hadde lest slike intellektuelle verk av Voltaire, Montesquieu og flere.²²

Han skriver at en isolert frase publisert i en avisartikkel kan ha vært mer avgjørende i å spre tanker om frihet og likhet mer enn opptrykk av filosofenes opptrykkede verk. Dermed kan vi heller ikke si at samfunnet var blottet for opplysningsideer da enkle slagord og fraser kan virke samlende og føre til diskusjon og dermed spredning av ideer i et samfunn.

²⁰ Peyre 1949: 70

²¹ Knothe 154: «*Encyclopedie*» var en samleutgivelse av opplysningsforskning.

²² Peyre 1949: 70

Peyre skriver også i sin artikkel om flere andre årsaker han mener var viktige for revolusjonen. Han trekker frem Daniel Moret sitt verk, «*les Origines intellectuelles de la Revolution francoise*», og hans synspunkt på temaet. Han mener det er klart at revolusjonen hadde flere bakenforliggende påvirkninger som økonomiske, politiske og finansielle samtidig som intellektuelle påvirkninger.²³ Selv om Mornet anerkjenner at opplysningstidens ideer kan ha påvirket til en revolusjon setter han likevel spørsmål til omfanget av påvirkningen til de historiske hendelsene som kom til å forløpe seg i Frankrike i revolusjonstiden.

Peyre skriver videre at vi vet lite om påvirkningen Montesquieu, Voltaire og Rousseau hadde på de ulike fasene av revolusjonen, da også perioden når nasjonalforsamlingen bestemte seg for å produsere en rettighetserklæring.²⁴ Han trekker også frem at revolusjoner blir påvirket av enkeltpersoner og hvordan for eksempel hvert medlem av nasjonalforsamlingen var påvirket av filosofene er vanskelig å bevise. Dette er også et viktig tema innenfor historiografien, nettopp spørsmålet rundt hvordan enkeltindivider kan påvirke historiekursen. Hadde erklæringen blitt produsert hvis ikke Locke eller Montesquieu hadde blitt født? Hadde da tanken om alle menn er født frie, som Locke skriver om i «*The Second Treatise of Civil Guvornement*», blitt funnet opp? Selvfølgelig er spørsmålet vanskelig å svare på og omhandler et utbredt tema innenfor historieforskningen, men der er likevel en del av kjernen for å kunne svare på problemstillingen i denne oppgaven

Peyre kommer likevel med en konklusjon i sin forskningsrapport. Han mener basert på et variert spekter av forskningsrapporter at man kan konkludere med at rent historiske materiell ikke kan forklare og være en egenhendig grunnpilar for revolusjonen og produksjonen av erklæringen.²⁵ Hans konklusjon er et motargument mot betydningen av de filosofiske verkene som Montesquieu og Locke har blitt koblet sterkt til revolusjonen og erklæringen.

Peyre trekker likevel frem noen punkter som filosofene mest sannsynlig var med å påvirke i forkant av utbruddet av revolusjonen. Han skriver at filosofene svekket den tradisjonelle religionen med å poengtere hvordan den religiøse institusjonen som hadde vært allierte med det absolutte monarkiske styret i hundrevis av år.²⁶ Det kan ha forsterket utålmodigheten

²³ Peyre 1949: 71

²⁴ Peyre 1949: 71

²⁵ Peyre 1949: 72

²⁶ Peyre 1949: 74

blant de ikke-privilegerte i samfunnet som i et sterkt religiøst land kunne sette sin lit og håp til religionen. Tanken om et godt liv etter døden ved å etterleve de kristne moraler og sakramenter kan ha bidratt til å begrense folks vilje til opprør og Peyre skriver at filosofene kan ha bidratt til å bryte denne tankegangen med tanker om likhet og frihet fra fødselen og ikke etter livet på jorden.²⁷

Hans neste punkt omhandler også temaet religion og stat. Det går ut på at filosofene bidro til en mer humanistisk tankegang og ikke bundet opp mot en religiøs tro. De fremmet viktigheten av etiske verdier som human kjærlighet, altruistisk tankegang og samfunnsbidrag. Disse verdiene kan også sies å være kristne verdier, så vi skulle tro de allerede eksisterte, men han mener filosofene kan ha bidratt til å forsterke verdiene i perioden før revolusjonen.²⁸

Tredje punktet går ut på at filosofene kan ha utviklet en mer kritisk tankegang. Filosofene kan ha bidratt til en mer analyserende innstilling blant folket. Tradisjoner og normer sto stått sterkt i 1700-tallets Frankrike, men filosofene kan ha påvirket til en mer kritisk og spørrende holdning som kan ha bidratt til motstand mot å akseptere rutiner og tradisjoner som har vært. En udemokratisk skattepolitikk, avlingskatt til kirken og forvisning eller forfølgelse av meningsmotstandere gikk ikke overens med de nye opplysningsideene skriver Peyre. Dette kan ha bidratt til å skape spenningen som resulterte i en ganske brutal revolusjon og en historisk rettighetserklæring.²⁹

Det siste punktet går ut på hvordan filosofene på denne tiden var med på å produsere historie. For eksempel Voltaire sine verk om generell historie førte til en økende interesse for historie, og med det også troen på samfunnsutvikling som ble eksemplifisert i de historiske verkene.³⁰ Denne troen kan ha inspirert en uviss mengde franskmenn til å bidra til denne samfunnsutviklingen i sin egen tid. Peyre skriver også at historieverkene bevisstgjorde for jurister, som studerte gamle rettsdokumenter, om nobilitetens rett til eiendom var basert på svake fundamenter. Respekten de upriviligerte hadde til aristokratene og den føydale tankegangen i samfunnet ble svekket av de historiske verkene til blant annet Voltaire.³¹ Man kan absolutt anerkjenne dette argumentet til Peyre og sammenlikne med egne erfaringer. Historiefortelling, ekte eller fiksjon, kan uten tvil vekke følelser og bidra til endring i mennesker. En av styrkene til historiefaget er det kan påvirke, endre og vekke følelser. Derfor kan det være et viktig poeng Peyre skriver om i mengden med ulike argumenter rundt temaet.

²⁷ Peyre 1949: 74

²⁸ Peyre 1949: 74

²⁹ Peyre 1949: 74

³⁰ Peyre 1949: 74

³¹ Peyre 1949: 75

Peyre skriver også omfattende om Jean-Jacques Rousseau i sin forskningsartikkel. Han drøfter rundt Rousseau sin innflytelse på perioden før revolusjonen. Han skriver om hans verk «Contract Social», som allerede i det første kapittelet forsvarer retten til å gjøre opprør hvis man ikke får leve etter de rettigheter som vokste frem på denne tiden.³² Maximilien de Robespierre, som satt i Frankrikes nasjonalkonvent under «skrekkveldet»³³, skal ha vært sterkt påvirket av Rousseau skriver Peyre. Robespierre blir ansett som Frankrikes reelle leder under skrekkveldet som var en periode preget av sterk og brutal undertrykkelse.³⁴ Han skal ha sitert fraser fra Rousseau sin verk. Robespierre skal også ha møtt han i hans siste lever år 1788.³⁵ Dette møtet skal ha preget den kommende franske statslederen og han skal i sin memoar ha uttrykt hans store beundring for Rousseau.³⁶ Ironisk nok, som skrevet tidligere, er Robespierre sin periode som leder ikke særlig forbundet med opplysningstidens ideer som frihet og likhet. Perioden var preget av det motsatte av kjernen til de nye menneskerettighetstanker som erklæringen symboliserer. Likevel er det relevant for oppgaven i hvor stor grad enkeltindivider som spilte en hovedrolle i revolusjonen var påvirket av filosofer som Rousseau. Der fører også tilbake til det store historiske spørsmålet; blir historie drevet frem av enkeltindivider? Det vil ikke være relevant å utbrodere mer rundt forholdet mellom Robespierre og Rousseau, men deres kobling er et eksempel på hvordan filosofene ikke var innesperret i et bur og deres intellektuelle verk var deres eneste livstegn. De var ekte mennesker som engasjerte og kommuniserte med andre mennesker. På samme måte som alle mennesker påvirker deres nærmiljø i uvis grad vil det gjelde det samme for opplysningstidens filosofer.

5.2 “The French Revolution and the Legacy of the Philosophes” (1957)

I Paul H. Meyer utgivelse fra 1957 starter han artikkelen med å presisere sitt mål med forskningsartikkelen. Det er nemlig ikke å konkludere i hvor stor grad ideene til filosofer som Rousseau og Voltaire var klar over eller drev frem revolusjonen som resulterte i blant annet erklæringen i 1789. Han stiller likevel spørsmål rundt deres påvirkning til revolusjonen og ser

³² Peyre 1949: 80

³³ Pelz 2016: Nasjonalkonventet var Frankrikes grunnlovgivende forsamling. Perioden mellom våren 1793 – sommeren 1794 ble oppkalt skrekkveldet.

³⁴ Pelz 2016: 49

³⁵ Peyre 1949: 83

³⁶ Peyre 1949: 83

på kommende generasjoner for å mulig komme til noen konklusjoner rundt spørsmålet.³⁷ I utgivelsen argumenterer Meyer mot et annet spørsmål som vil være relevant også for denne oppgaven. Meyer kan absolutt sies å fremme en tankegang om at filosofene bidro til samfunnsutvikling på slutten av 1700-tallet med sin artikkel. Meyer drøfter nemlig rundt spørsmålet hvem av Montesquieu og Rousseau hadde mest innvirkning på revolusjonen.³⁸ Denne problemstillingen skiller seg fra denne oppgavens problemstilling, men er en påminnelse hvor kompleks denne oppgaven er og bekrefter narrative om at det ikke vil være mulig å finne en endelig konklusjon på problemstillingen.

Meyer skriver om Jean Francois de La Harpe, som var en skribent under revolusjonen, og hans rolle som den første til å systematisk knytte opplysningstids filosofer som pådrivere for revolusjonen.³⁹ Her kommer vi tilbake til hvordan datidens skribenter diskuterte hvem som hadde størst påvirkning til den store samfunnsendringen som skjedde i Frankrike 1789 og årene fremover. La Harpe selekterte de han mente var de mest konstruktive tenkerne i motsetning til de han mente var i hovedsak bare var motstandere av religion og dermed mer støttende til det monarkiske regime før revolusjonen.⁴⁰ Som skrevet tidligere i oppgaven var tanken om sekulære stater en av tankene som spesielt ble diskutert i opplysningsbølgen. I artikkel 10 fra erklæringen står det at ingen kan bli etterfulgt for sine meninger, til og med religiøse.⁴¹ Denne artikkelen var likevel ikke totalt banebrytende i 1789 for på grunn av Versaillestraktaten fra 1787. Den ga retten til for alle til å utøve sin religiøse tro, også ikke-katolske religioner.⁴² Denne traktaten er mindre kjent, men kommer såpass tett opp imot erklæringen i 1789 at det ville vært mulig å bruke traktaten som utgangspunkt i en annen oppgave med samme problemstilling.

Videre drøfter Meyer rundt opplysningstidens filosofer egentlige påvirkning til samfunnet og trekker frem tiden som kom etter revolusjonen som kaotisk og ikke kan sies å reflektere filosofenes tanker. Denne perioden kan karakteriseres som en brutal undertrykkende periode der tanker som likhet for loven og ytringsfrihet var ikke særlig utbredt i Frankrike selv om erklæringen hadde allerede blitt produsert.

³⁷ Meyer 1957: 429

³⁸ Meyer 1957: 432

³⁹ Meyer 1957: 431

⁴⁰ Meyer 1957: 431

⁴¹ Warman 2016: 12

⁴² Wiesner/Hanks 2013: 332

Myer stiller med dette spørsmål rundt den reelle påvirkningen filosofene hadde på menneskene i denne tiden da det kan argumenteres for at den ikke kan ha vært særlig stor. Det blir nok for simpelt å si at mennesker som Robespierre ikke var påvirket av opplysningsidealer ettersom han ledet Frankrike i denne perioden. Individets verdisyn og utøvelsen av våre verdier er for kompleks for å sette en slik antagelse. Man kan dog med trygghet si at lederne under skrekkeveldet ikke leste John Lockes «TSTCG»⁴³ daglig i tiden rett etter 1789.⁴⁴ Meyer setter lys på hvordan opplysningstidens ideer ikke henger sammen med de historiske hendelsene etter 1789 og setter spørsmålsteget til hvor stor betydningen slike intellektuelle bevegelser har på hvordan historien blir formet.⁴⁵

Meyer konkluderer ikke i sterk grad i sin artikkel, men vi kan likevel si at utgivelsen er et kritisk syn på i hvor stor grad filosofene bidro til samfunnsendring. Erklæringen fra 1789 er et fenomen som oppsto under samme tid som revolusjonen og likheter til filosofenes tanker er ikke vanskelige å finne. Uansett kan det kanskje være at betydningen av verken til filosofene ikke var så betydelige som det kan virke som hvis man sammenlikner de 17 artiklene fra erklæringen opp mot verkene. Det virker som om Meyer ikke vil konkludere noe, men et forsøk på å skape en debatt rundt emnet.

5.3 “The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American Constitutional Development» (1990)

Brett R Ludwikowski skriver i kapitlet “*The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American Constitutional Development*” om pådrivere for den franske erklæringen, men velger også å legge til betydningen av den amerikanske grunnloven som kom et par år før i 1787.

Ludwikowski skriver at mest sannsynlig var den franske og amerikanske erklæringen sterkt påvirket av opplysningstidens ideer som frihet og likhet. Disse prinsippene mener han ikke kan ses bort fra når vi snakker om erklæringen. Ludwikowski trekker frem de åpenbare sammenliknbare likheter til erklæringen og filosofenes ideer som et hovedargument. Men

⁴³ John Lockes verk: «*The Second Treatise of Civil Government*»

⁴⁴ Meyer: 433

⁴⁵ Meyer: 433

Ludwikowski skriver også om betydningen av den amerikanske erklæringens rolle i skapelsen av den franske. Det er kanskje mulig å argumentere for at den amerikanske erklæringen var sterkt preget av franske opplysningstidsfilosofer. Derav kan man også si at den franske erklæringen var preget av filosofene, hvis man konkluderer med at den amerikanske erklæringen førte videre til den franske erklæringen. Ludwikowski tar opp i artikkelen argumentet at det var veldig få i Amerika som kunne fransk på denne tiden så det utsagnet vil være høyst spekulativt.⁴⁶

Ludwikowski tar opp spørsmålet rundt hvor vidt fransk filosofi påvirket den amerikanske erklæringen fra den 1787. Han referer om James Perkins utgivelse «*France in the American Revolution*» fra 1911 og hans kritiske syn på franske filosofers påvirkning på erklæringen. Perkins mente de politiske teoriene til Montesquieu, og resten av det franske opplysningsleksikonet ikke hadde særlig innflytelse i Amerika på denne tiden og de politiske tradisjoner som førte til fødselen av nye politiske institusjoner var uanfektet av fransk filosofi.⁴⁷ «*Encyclopedie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des metiers*» av Denis Diderot og Jean Le Rond er den mest kjente samlingen vitenskapverk utgitt mellom 1751-1772 med senere tilleggsgutgivelser.⁴⁸ Den var mest kjent for sin samling av opplysningsideer, som beviser tilgangen til filosofiske ideer var der før 1789. Likevel var denne skrevet på fransk som igjen kommer tilbake til spørsmålet i rundt hvor stor grad franske opplysningsideer påvirket den amerikanske erklæringen. Men det er viktig å understreke at det fantes opplysningsfilosofer og verk som ikke var franske så å argumentere for at den amerikanske grunnloven ikke var basert på noen opplysningsideer blir nok feil. John Locke som tidligere nevnt i oppgaven skrev sine utgivelser på engelsk og det er nok ikke vanskelig å finne sammenhenger mellom «*The Second Treatise of Civil Government*» og den amerikanske erklæringen fra 1787. Det er likevel en interessant vinkel på problemstillingen min å stille spørsmål hvor utbredt disse opplysningstanker var blant folket og derav deres egentlig påvirkning på revolusjonen og erklæringen i 1789.

Videre skriver Ludwikowski om motargumenter mot den amerikanske erklæringens betydning. Han trekker frem Godechot som argumenterer for at det er store ulikheter mellom

⁴⁶ Ludwikowski 1990: 451

⁴⁷ Ludwikowski 1990: 447

⁴⁸ Knothe 2009: 154

den amerikanske og den franske erklæringen så det blir feil å si deres sammenheng er særlig innlysende. Godehot poengterer at den amerikanske erklæringen var meget spesifikk og særlig rettet mot det amerikanske samfunn mens den franske erklæringen ble sett på som en slags universell manifest som appellerer til hele menneskeheten.⁴⁹

Ludwikowski skriver at han mener ingen av meningsidene virker særlig overbevisende og at sannheten nok ligger en plass imellom synspunktene.

5.4 «Enlightenment and Revolution» (1998)

Micheal Sonenscher skriver I sin utgivelse fra 1998 at det ikke er enkelt å forholde seg til spørsmålet rundt forholdet mellom opplysningstidens tanker og den franske revolusjonen.⁵⁰ Sonenscher referer også til erklæringen som fenomen i sin utgivelse og dermed relevant til oppgaven.

Sonenscher drøfter hvordan opplysningstidens idealer ble både omfanget og utfordret gjennom revolusjonsperioden. Han mener den franske revolusjonen kan sies å være både inspirert av prinsippene fra opplysningstiden. Det som er mest relevant fra Sonenschers forskningsartikkel er motargumentene han legger frem. Sonenscher trekker også frem hvordan tiden etter 1789 var en sterk motsetning til opplysningstidens idealer og dermed ikke kan ha vært særlig utbredt blant hovedaktørene i samfunnet.⁵¹

Dette argumentet går også igjen i flere utgivelser om emnet. Det må likevel sies at selv om tiden etterpå var preget av uro og brutalitet kan nok ikke det brukes som et for sterkt motargument for påstanden om filosofenes påvirkning. Det er på grunn av at verdigrunnlaget til en person eller nasjon ikke kan bli tatt fra dem på bakgrunn av aksjoner som kommer i ekstremt krevende situasjoner som en borgerkrig vil være. Dette er ikke et forsvar ev skrekkveldet etter 1789, men forsøk på å trekke frem at maktkampen etter den franske kongens død var kanskje umulig å unngå. Det er mulig at kaoset etter 1789 ville ha oppstått med eller uten erklæringen i 1789 og dermed ikke kan bli brukt som et argument mot at opplysningstidens ideer var ikkeeksisterende i Frankrike p 1790-tallet. Dette spørsmålet

⁴⁹ Ludwikowski 1990: 451

⁵⁰ Sonenscher 1998: 372

⁵¹ Sonenscher 1998:372

krever nok også mer dybde, men er likevel et viktig synspunkt for denne oppgavens problemstilling.

5.5 “Enlightenment Rights Talk” (2014)

Dan Edelstein sin forskningsrapport er den ferskeste som blir brukt i denne oppgaven og er også svært omfattende. Han diskuterer hvordan opplysningens filosofer kan ha bidratt til utviklingen av menneskerettigheter på andre halvdel av 1700-tallet og refererer blant annet til Micheal Sonenscher utgivelser som tidligere er blitt brukt i oppgaven. Edelstein skriver i innledningen sin om at det har vært en tendens tidligere å trekke naturretsteorier, fra for eksempel John Locke fra 1600-tallet, til den amerikanske og franske revolusjonen blir en litt for enkel konklusjon.⁵² Dette poenget tar han opp igjen når han skriver at historikere som har kommentert emnet ofte drar en linje mellom den franske rettighetserklæringen i 1789 og rett tilbake til Locke. Edelstein stiller seg kritisk til en slik konklusjon og trekker frem hvordan menneskerettighet og politisk syn kan ha endret seg siden Lockes død til erklæringen i 1789.⁵³ Han skriver om hvordan mer innovative teoretikere som var etterfølgere av Locke kan ha påvirket kursen mot en menneskerettighetsrevolusjon i større grad en tidligere antatt.⁵⁴ Edelstein nevner i sin artikkel Stéphane Rials, som poengterer utfordringene ved å trekke en slik direkte intellektuell genealogi, men som likevel kommer med konklusjonen at erklæringen fra 1789 er «Lockean»⁵⁵

Edelstein trekker også frem et argument for at tankene om universelle menneskerettigheter stammer fra tiden før Locke og opplysningsfilosofene. Han skriver at det blir feil å gi all æren for oppstandelsen av naturlige menneskerettigheter til opplysningsfilosofene.⁵⁶ Ideen om slike universelle rettigheter stammer langt tilbake i historien og helt til middelalderens tid skriver Edelstein.⁵⁷

Edelstein referer også til Lynn Hunt som kommer med et interessant synspunkt på utviklingen av menneskerettigheter. Hun trekker frem hvordan filosofiske romaner kan ha påvirket samfunnet i større grad en de intellektuelle verkene av for eksempel Locke og

⁵² Edelstein 2014: 530

⁵³ Edelstein 2014: 531

⁵⁴ Edelstein 2014: 532

⁵⁵ Edelstein 2014:532

⁵⁶ Edelstein 2014: 532

⁵⁷ Edelstein 2014: 532

Montesquieu⁵⁸ Verk som «*Julie*» av Rousseau var en skjønnlitterær fortelling der empati som et av temaene i boken.⁵⁹ Hunt mener at romanlitteratur som inneholdt tanker om frihet og frihet, uavhengig av sosial rang, bidro til større medfølelse for andre mennesker. Hun trekker frem romaners evne til å få leseren til å sette seg inn i et annens hode og virkelighet. Når man trener på dette gjennom lesing av skjønnlitteratur vokser empati og forståelse for andre mennesker som vi muligens kan si manglet til en viss grad også i 1700-tallets Frankrike. Rettighetserklæringen i 1789 skulle gjøre livet for de svakeste i samfunnet bedre og sikre deres menneskerettigheter. Hunt konkluderer med at romaner basert på opplysningens ideer og verdier har bidratt til utviklingen av større empatiforståelse og var en nødvendig ingrediens i utviklingen av menneskerettighetene.⁶⁰

Edelstein skriver at i tiden før år 1700 var snakket om menneskerettighet begrenset i stor grad til utdannede elitegrupper og i sporadisk tatt opp i debatter om sosiale og politiske synspunkter.⁶¹ Men Edelstein videre at på midten av 1700-tallet så ble det et mer utbredt tema blant journalister, essayister og andre skrivere.

Han viser til den franske databasen ARTFL- FRANTEXT. I databasen kan man se en økt bruk av «*droit naturel*», som betyr naturlov.⁶² Dataen er nokså liten og en enkelt utgivelse kan ha stor påvirkning på statistikken skriver Edelstein, men vektlegger likevel mønsteret som dukket opp med den økte bruken av naturlov. Mellom 1740 og 1770 skal språket om naturrettigheter ha femdoblet seg.⁶³

Han skriver at bruken av naturlov står sentralt i verkene til filosofene under opplysningstiden og tekster fra blant annet Voltaire, Rousseau og Montesquieu, sammen med mindre kjente forfattere av filosofiske verk. Dette var med på å øke bruken av ordet og Edelstein anerkjenner Hunts argument ved å påpeke at historien til menneskerettigheter var ikke bare en intellektuell affære, men en kulturell også.⁶⁴

Edelstein tar også for seg Locke og diskuterer rundt hans påvirkning i Frankrike i tiden før revolusjonen. Han legger frem at verkene til Locke ikke var særlig mye utbredt i Frankrike.

⁵⁸ Edelstein 2014: 543

⁵⁹ Edelstein 2014: 544

⁶⁰ Edelstein 2014: 543

⁶¹ Edelstein 2014: 543

⁶² Edelstein 2014: 543

⁶³ Edelstein 2014: 543

⁶⁴ Edelstein 2014: 544

Han viser tilbake til databasen, ARTFL-FRANTEXT, at det finnes svært få nevnelser av Locke sitt politiske verk «*Two Treatise on Government*».⁶⁵

Han legger til at statistikker som dette ikke kan brukes egenhendig for å forstå påvirkningen Locke hadde på 1700-tallets Frankrike, men skriver at det er vanskelig å argumentere for at «*Two Treatise on Government*» var hovedkilden til opplysningstidens menneskerettighetsdiskusjoner.

En som likevel nevner Locke i sine verk og lager en bro mellom Locke og 1700-tallets Frankrike er Voltaire. Voltaire referer til Locke i sine verk, det samme gjør også Montesquieu. Det er likevel usikkert om Voltaire og Montesquieu noen gang leste nettopp det politiske verket «*Two Treatise on Government*» av Locke, men det skal ikke ses bort fra at forfatterne var meget inspirert av Lockes verk selv om ikke det finnes direkte referanser til det.⁶⁶

Edelstein har også et eget kapittel som han kaller “*The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen*”. I dette kapitlet skriver han om hvordan opplysningsideene kan ha en sammenheng og lagt grunnlaget for erklæringen. Først trekker han frem hvordan opplysningens argumenter for en lovreform var tydelig i nasjonalforsamlingen i Frankrike som produserte erklæringen i 1789.

Han viser tilbake til Stéphane Rials som har vist til «*Cahiers de dolènce*», som var en liste med klager tegnet opp av de tre etatene i Frankrike som utgjorde nasjonalforsamlingen.⁶⁷ På denne listen var et ønske om naturrettigheter for alle franskmenn.⁶⁸

For det andre skriver Edelstein at debattene i utviklingen av erklæringen avslører hvordan opplysningstanker rundt menneskerettigheter preget uenighetene i diskusjonene. Dette kommer tydelig frem i reaksjonen fra de fleste forsamlingsmedlemmene til Sieyès sitt utkast som de mente var for «*filosofisk*» og for vanskelig språk å forstå.⁶⁹ Medlemmene av forsamlingen mente erklæringen ikke skulle være vanskelig og overdreven intellektuell, men heller tydelig og enkel å forstå. Han skriver også at veldig få filosofer ble sitert gjennom hele prosessen med å produsere artiklene til erklæringen. Likevel blir synspunktene deres trukket frem etter erklæringen var ferdig. Et av medlemmene av forsamlingen skal ha uttalt at erklæringens mål er å huske på sentimentet om at følelsene som naturen graverte inn i

⁶⁵ Edelstein 2014: 548

⁶⁶ Edelstein 2014: 549

⁶⁷ Edelstein 2014: 559

⁶⁸ Edelstein 2014: 559

⁶⁹ Edelstein 2014: 559

hjertene til alle individer.⁷⁰ Dette utsagnet bærer sterkt preg av filosofenes nye rettighetstanker på 16- og 1700-tallet med opplysningens søkelys på naturtilstand og likhet for alle. Han skriver også det finnes tydelige spor fra de 17 artiklene i erklæringen til opplysningsfilosofers syn på skillet mellom naturlig og sivil stat som kommer frem i artikkel 3. Der står det at prinsippet av selvstyre ligger først og fremst i nasjonen og ingen individ kan utøve noe autoritet utover den fra nasjonen⁷¹

I sin konklusjon skriver Edelstein at Opplysningstiden uten tvil markerte et viktig veiskille i den sosiale og kulturelle historien av menneskerettigheter. Filosofene var pionærer for en ny tanke om menneskerettigheter og som til i dag har forandret seg fra slutten av 1700-tallet, men er fortsatt gjenkjennbart i moderne samtaler om emnet.

6.0 Oppsummering og Konklusjon

Denne oppgaven har vært et forsøk på å gjøre rede for relevant sekundærlitteratur opp mot problemstillingen. Temaene som omhandler problemstillingen, er mange. En bacheloroppgave gir nok ikke problemstillingen den oppgavestørrelsen den fortjener, men likevel har det kommet frem noen viktige argumenter og meninger rundt temaet. Peyre argumenter for at verkene til de kjente opplysningsfilosofene ikke var særlig utbredt blant folket er interessant. Det er viktig fordi den opprørske revolusjonen i Frankrike 1789 ble drevet frem av de mindre privilegerte i samfunnet som var den største delen av befolkningen. Peyre hevder at de fleste Parisere i tiden før revolusjonen neppe hadde stor kunnskap rundt opplysningstidsfilosofers intellektuelle ideer. Peyre skriver likevel ikke at filosofene kan ha påvirket folket selv om verkene ikke var allmenn lesing. Han skriver at allmenheten kan og blitt bemerket av opplysningstankene fra andre kilder som propaganda i en avisartikkel. Peyre konkluderer med at de intellektuelle verkene ikke kan gis alle ære for revolusjonen og erklæringen, Men Peyre mener likevel filosofene bidro til å svekke religionen og monarkiets status i Frankrike i tiden før revolusjonen. Peyre trekker også frem et viktig punkt da opplysningstidens filosofer som Voltaire produserte generell historie. Dette kan ha bidratt til en større grad handlingskraft blant franskmennene som kan ha bidratt til de historiske hendelsene som førte til produksjonen av erklæringen.

⁷⁰ Edelstein 2014: 560

⁷¹ Edelstein 2014: 561

Paul H. Meyer trekker spesielt frem tiden etter revolusjon i sin forskning. Han bruker det som et argument for at opplysningstidens verdier ikke var særlig utbredt blant folket og menneskene som var tett involvert i produksjonen av erklæringen. Meyers artikkel kan ses på som et kritisk syn på i hvor stor grad filosofene bidro til endring av respekten for menneskerettigheter på slutten av 1700-tallet. Han konkluderer uansett ikke sterkt i sin artikkel, men er et av mange synspunkter på temaet.

Spørsmålet om at den franske erklæringen var sterkt preget av den amerikanske grunnloven fra 1787 kommer fra Ludwikowski sin forskningsartikkel. Der kommer det argumenter for at den amerikanske og franske erklæringen var sterkt preget av tanker til for eksempel Locke. Han skriver også i sin artikkel om de to erklæringene kan virke for ulike til å gi argumentet for stor relevans. Ludwikowski ender opp med konklusjonen om at sannheten ligger en plass i midten mellom argumentene.

Edelstein skriver at det blir for enkelt å trekke en genealogi mellom Locke og den franske erklæringen. Han trekker frem utviklingen av rettigheter forandret seg siden Lockes tid og at tanken om universelle rettigheter stammer fra lengre tilbake enn John Locke. Edelstein sin referering til Lynn Hunts syn på hvordan filosofiske romaner kan ha bidratt til å skape opplysningsverdier i franskmenn i tiden før revolusjonen er et interessant argument. Edelstein anerkjenner argumentet og det kan sies å ha bidratt til utviklingen av erklæringen i noen grad. Edelsteins dokumentering av hvordan de filosofiske ideer ble diskutert og debattert under skapelsesprosessen av erklæringen er også viktig. Det kan bevise i at menneskene som produserte erklæringen var beviste på opplysningstidens ideer og dermed kan sies å være direkte påvirkende til de 17 artiklene erklæringen består av.

Som spådd i innledningen til oppgaven er det vanskelig å trekke noen sterke konklusjoner rundt problemstillingen. Temaet, Opplysningstidsfilosofers påvirkning på menneskerettigheter med «Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen du 1789» som utgangspunkt, er for komplekst og krever en større undersøkelse av litteraturen enn det denne oppgaven klarer å gjøre rede for.

En del av sekundærlitteraturen som er gjort rede for i oppgaven virker enige i at de intellektuelle verkene til for eksempel Locke og Montesquieu ikke var almen lesing i Frankrike før revolusjonen. Dette argumenterer mot deres påvirkning og kan forsterke en påstand om at revolusjonen og erklæringen hadde funnet sted selv uten Locke og Montesquieu.

Uansett er det noen argumenter som står igjen som kan argumentere for at opplysningstidens filosofer var med å påvirke den franske revolusjonen og utviklingen av «*Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen du 1789*». I Sekundærlitteraturen påstås det at de kjente opplysningstidens ideer og tanker ble debattert og diskutert av nasjonalforsamlingen i prosessen i å lage erklæringen. Dette kan sies å være et sterkt argument for påstanden. Det finnes åpenbart sammenliknbare ord og setninger fra erklæringen som kan knyttes til verkene av for eksempel Locke og Montesquieu. Likevel virker det som sekundærlitteraturen er nokså enige i at dette argumentet sies å bli for primitivt og ikke gir en godt nok grunnlag for påstanden.

Kanskje det sterkeste argumentet for påstanden er synspunktet til Hunt. Nemlig argumentet om at generelle historiske og skjønnlitterære verk, skrevet av filosofene og sterkt preget av opplysningens ideer og nye syn på menneskerettigheter. Dette kan ha bidratt til utviklingen av opplysningsverdier i enkeltmennesker og dermed spredd seg til de mennesker som produserte erklæringen. Dette kan være et godt argument siden det kan kanskje skille seg litt ut fra de andre upersonlige argumentene. Det er fordi argumentet er mulig å sette seg inn i for nåværende generasjoner og bekrefte eller avkrefte denne teorien. Mange historiske argument er vanskelige å bevise med sterk sikkerhet, men dette argumentet er til en hvis grad mulig å bevise i våre egne subjektive erfaringer med lesing av bøker og historielesing.

Problemstillingen til oppgaven vil nok bli drøftet og diskutert i lang tid fremover også.

Opplysning og erklæringen fra 1789 vil nok alltid være tett knyttet opp mot hverandre og denne oppgaven er bare en dråpe i havet av forsøk på å samle og vurdere de mange meninger rundt emnet.

7.0 Bibliografi

Knothe, Florian. "Depictions of Glassmaking in Diderot's 'Encyclopédie.'" *Journal of Glass Studies* 51 (2009): 154–60. <http://www.jstor.org/stable/24191236>.

Walzer, Belinda. *Comparative Literature Studies* 46, no. 1 (2009): 193–96. <http://www.jstor.org/stable/25659706>.

Edelstein, Dan. "Enlightenment Rights Talk." *The Journal of Modern History* 86, no. 3 (2014): 530–65. <https://doi.org/10.1086/676691>.

Meyer, Paul H. "The French Revolution and the Legacy of the Philosophes." *The French Review* 30, no. 6 (1957): 429–34. <http://www.jstor.org/stable/383864>.

Ludwikowski, Rett R. "The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American Constitutional Development." *The American Journal of Comparative Law* 38 (1990): 445–62. <https://doi.org/10.2307/840552>.

Peyre, Henri. "The Influence of Eighteenth Century Ideas on the French Revolution." *Journal of the History of Ideas* 10, no. 1 (1949): 63–87. <https://doi.org/10.2307/2707200>.

Pelz, William A. "The Rise of the Third Estate: The French People Revolt." In *A People's History of Modern Europe*, 40–51. Pluto Press, 2016. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1c2crfj.8>.

Sonenscher, Michael. Review of *Enlightenment and Revolution*, by Richard Mowery Andrews, Keith Michael Baker, David A. Bell, Dena Goodman, Daniel Gordon, Mark Hulliung, Sergio Luzzato, et al. *The Journal of Modern History* 70, no. 2 (1998): 371–83. <https://doi.org/10.1086/235072>.

Wiesner-Hanks, Merry E. (2013). *Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Skibekk, G & Gilje, N. (2007). *Filosofihistorie*. Universitetsforlaget.

Warman, Caroline, ed. "The Declaration of the Rights of Man and the Citizen, 1789." In *Tolerance: The Beacon of the Enlightenment*, 1st ed., 3:11–13. Open Book Publishers, 2016. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt19b9jvh.6>.

Representation of The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen by Jean-Jacques-François Le Barbier (c.1789): https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Declaration_of_the_Rights_of_Man_and_of_the_Citizen_in_1789.jpg

baron de Montesquieu, Charles de Secondat. The Spirit of Laws United Kingdom: Bell, 1892.

Locke, John (1947) "Borger og statsmakt", Norge: Dreyer. http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007021601031